

MOKYTOJAI APIE INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ POVEIKĮ MOKINIŲ RAŠTINGUMUI

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos dabartinės mokyklinės rašytinės lietuvių kalbos problemos, susijusios su informacinių technologijų (IT) poveikiu mokinių raštingumui. Apibūdinama mokyklinės rašytinės kalbos sąvoka, darant skirtį nuo privačiosios mokinių rašytinės kalbos, vartojamos elektroninėje komunikacijoje, ir pagrindžiama būtinybė tirti šių dviejų atmainų sąveiką.

Mokyklinė rašytinė kalba suprantama kaip tokia bendrinės lietuvių kalbos atmaina, kuri vartojama mokomajame procese, mokiniams atliekant įvairius rašto darbus mokykloje ir namie. Mokinių rašytinė kalba yra platesnė sąvoka, nes tie patys mokiniai laisvalaikiu taip pat vartoja rašytinę kalbą, tik ji yra privačioji, susidariusi pastaruoju dešimtmečiu atsiradus plačioms elektroninės komunikacijos galimybėms. Taigi šių dienų mokiniai, skirtingai nei jų tėvų karta savo metu, bemaž lygiavertiškai (bent pagal mokslui ir laisvalaikui skiriamą paros laiką) vartoja dvi rašytinės kalbos atmainas. Tiriant mokinių kalbą, šių rašytinės kalbos atmainų palyginimas reikalingas, kad būtų galima geriau išryškinti kiekvienos iš jų ypatumus ir parodyti jų sąveiką.

Tyrimo pagrindą sudaro mokytojų lituanistų mišraus tipo apklausos, surengtos 2012 m., duomenys. Vieną iš 8-ių apklausos dalių sudarė du klausimai: *Ar pastebite, kad dėl informacinių technologijų (mobilųjų telefonų, kompiuterių) atsirandantys įpročiai ir mados veiktų mokinių rašybą? Jei taip, koks tas poveikis?*

Šie klausimai leidžia į IT žiūrėti ir kaip į techninę elektroninės komunikacijos priemonę, apimančią tiek pačius elektroninius prietaisus, tiek jų programinės įrangos teikiamas galimybes, ir kaip į socialinę aplinką, kurioje tarpsta savitos mados, įpročiai ir bendravimo būdas, neabejotinai veikiantys mokinių rašytinę kalbą.

Gauta 120 išsamių atsakymų su mokinių rašytinės mokyklinės kalbos pavyzdžiais. Į pirmąjį klausimą – ar mokytojai pastebi IT poveikį mokinių rašybai, – teigiamai atsakė 87,5 proc. mokytojų, vadinasi, mokytojų akimis, šis poveikis akivaizdus ir stiprus. Atsakymai į antrąjį klausimą leido nustatyti, kaip mokytojai apibūdina mokyklinės rašytinės kalbos požymius, susijusius su IT poveikiu.

IT poveikį mokyklinei rašytinei kalbai galima apibūdinti ketveriopai: kaip psichologinį, socialinį, techninį ir funkcinį. Laisvosios elektroninės komunikacijos įpročiai perkeliama į mokyklinę rašytinę kalbą, dėl to pirmiausia pakito mokinių elgsena, susijusi su rašyba ir jos mokymusi (skubėjimas, neatidumas, atsainumas ir kt.). Sunkiau pasidarė išugdyti tvarkingumo poreikį, nes mokiniai, įpratę rašyti bet kaip, nesuvokia taisyklingo rašymo prasmės. Naujas bendravimo būdas (elektroninė komunikacija) ir lietuvių kalbai ne iki galo pritaikyta kompiuterinė įranga (apsunkinanti rašyti raides su diakritiniais ženklais) daro nemažą įtaką rašto technikai. Elektroninėje komunikacijoje vartojama rašto forma perkeliama ir į mokyklinę rašytinę kalbą: 1) nerašomi diakritiniai ženklai, taškai ant raidžių, didžiosios raidės, atsirado nelietuviškų rašmenų ir kt.; 2) iš elektroninės komunikacijos perkelti įvairūs trumpiniai; 3) naudojami netradiciniai, t. y. elektroninei komunikacijai būdingi ženklai.

Laisvojoje elektroninėje komunikacijoje susikūrusi ir savarankiškai funkcionuojanti kalbos atmaina taip pat pastebimai veikia mokyklinės rašytinės kalbos stilių. Į mokinių rašto darbus perkeliama laisvosios mokinių rašytinės kalbos bruožai: skurdus žodynas, supaprastėjusi sakinių sandara, šnekamosios kalbos formos, žargonas ir pan.

Rašytinės formos pokyčiai yra tik vienas iš besikeičiančios mokyklinės rašytinės kalbos požymių. Apie raštingumo (siaurąja prasme) menkėjimą daugiausia kalbama todėl, kad šis reiškinys greičiausiai ir aiškiausiai pastebimas, tačiau pokyčių esama esmingesnių, susijusių su vartojamos kalbos kokybe, mokinių negebėjimu visavertiškai naudotis kalbos teikiamomis galimybėmis. Mokytojų nurodytais

mokyklinės rašytinės kalbos požymiais galima remtis toliau tiriant mokinių kalbą ir ieškant būdų, kaip sumažinti neigiamą laisvosios rašytinės kalbos poveikį mokyklinei rašytinei kalbai ir apskritai mokinių raštingumui.

ESMINIAI ŽODŽIAI: rašyba, raštingumas, rašytinė kalba, mokyklinė rašytinė kalba, kalbos mokymas, elektroninė komunikacija.

RITA MILIŪNAITĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
ritam@lki.lt